

INLEDNING

Där Herrens Ande är, där är frihet.¹

”Vi förfogar inte över Anden”, säger Gérard Siegwalt. Det är som en eftertanke, ett sista ord på en kvällskurs i teologi, men det påminner om ett av våra problem med den tredje och på många vis mest gåtfulla personen i Treenigheten.

Sannerligen, vi förfogar inte över den Helige Ande. Men vi vill ofta förfoga över Anden och det som hör till Andens rike – hans gåvor, inspiration och kraft. Den förste som i kristet sammanhang gav uttryck för detta var den Simon som, ganska naivt förefaller det, kom till Petrus och ville ”köpa” Andens kraft av honom (Ap 8:19).

En inte alltför förvånande tanke i en värld som präglades av synkretism, magi och just det slags religion som bortom alla spirituella rökråd utmärker sig för adeptens stora behov av att själv kontrollera allting – liksom många av vår tids nyandliga trender.

Simon ville ha (lukrativ) makt, men något som lockar minst lika mycket är upplevelsen av en frihet som förnekar eller upphäver det som är vår vardag, den normala ordningen. Gamla kulturer hade det rituellt inbyggt i sig – karnevalen är en kvarleva av detta i vissa länder. Vi upplever alltså å ena sidan Andens kraft och ”makt” och å andra sidan Andens gränslösa, alltupphävande och ”anarkistiska” frihet.

Det är därför som Anden i alla tider har inspirerat fascination, vördnad och skräck. Profeter, dårar och hänryckta har betraktats som ”besatta” av Anden och symbolerna som har fått företräda denna gåtfulla kraft har nästan överallt varit märkligt tvetydiga: eld, vatten och vind, naturkrafter som både ger liv och utsläcker liv, goda i måttfullhet och livsfarliga när de får ohejdat utlopp.

Dionysios, som stod för extas och rus i den grekiska världen, hade också förmågan att göra människor vansinniga, någonting som de klassiskt

---

¹ 2 Kor 2:17

bildade diktarna under en nu svunnen europeisk epok var väl bekanta med och ofta anspelade på.

I den förkristna världen tämjs Dionysios aldrig av förnuftets och måttfullhetens Apollo, han fortsätter att vara just en ”naturkraft” med allt vad det innebär av potentiellt vansinne och skiftande mellan inspiration och demonisk besatthet utan att förnuftet egentligen har något grepp om det; och det är något av detta som man fortfarande kan uppleva till exempel i Indien, där en ”sadhu” mycket väl kan vara helig men också något helt annat och mera tvetydigt utan att de två utesluter varandra.

I ett förnuftsdominerat och resultatorienterat samhälle, som torkat ut under det rationellas sol, finns det en dov längtan efter detta dionysiska och nattliga element. Det tar sig ofta uttryck i ett blint sökande efter sexuell frihet, en längtan efter att ”slå sig lös” som i bästa fall lämnar om så bara en skugga av besvikelse (att det inte var mer än så) men som också kan utvecklas till osunt beroende och perversion.

Spänningen är inte ytlig och kanske aldrig helt övervinnbar i denna världen, den kommer från djup inne i människans väsen och är förknippad med vår ångest inför döden, men också med vår frihets stora gåta.

Jesu ord om den som har fötts på nytt av Anden är bland det mest suggestiva han har sagt: ”Vinden blåser vart den vill, och du hör den blåsa, men du vet inte varifrån den kommer eller vart den far. Så är det med var och en som har fötts av Anden” (Joh 3:8). Den som har fötts av Anden är alltså som vinden, lika oförutsägbar, lika omöjlig att fånga eller hålla kvar, lika suveränt fri. Vi vill vara sådana, vi anar att det är det som det är att verkligen leva – och att leva är vad människan till förtvivlan vill och ofta misströstar om.²

Men denna fantastiska frihet som vårt hjärta andlöst anar i Jesu ord är fjärran från den dionysiska friheten, ”lössläppheten” som öppnar dammarna och låter krafterna rasa, med risk för vansinne eller långsamt förslavande under ett begär. Det är bara inte så självklart för oss, och denna förvirring som dagens kommersiella och ibland klart onda krafter tillfullo utnyttjar kan leda oss mycket vilse.

---

² Clément

Jesu ord låter emellertid i all enkelhet förstå att i honom – ty pånyttfödelsen i Anden är bara möjlig genom honom – har motsättningen mellan ”Apollo” och ”Dionysios” upphört.

I uppenbarelsens ljus kan vi därför ge ett mera exakt namn åt dessa två sidor av verkligheten: Ordet och Anden. Andens ”farliga” sida har äntligen kunnat särskiljas från dess ”helighet”, ty Anden är måttfullhetens ande och inte överdrifternas och rusets (1 Kor 14:32-33). Det dionysiska vansinnet med alla dess märkliga förmågor och regellösa ”frihet” har vaskats ut och lämnat bara ”det rena guldets”: profetians gåva som stärker och bygger upp utan att för den skull minska friheten (1 Kor 14:24-25).

Frihet blir då ett annat ord för absolut gudsgemenskap och gudsgemenskapen är detsamma som evigt liv.³ Att vara fri är att leva, att leva i evighet och i sanning: motsatsen är död och lögn, illusioner om verkligheten. Det är i kyrkan som den syntes som Kristus åstadkom genom sin inkarnation fortsätter att bli verklighet vid bordet där Gud gör sig till näring för oss.

Kyrkan blir ”kontrast” och alternativ när hon håller sig helt nära det centrala mysterium i vilket allting sammanfaller, synligt och osynligt, andligt och materiellt, spontant och formellt, där Fadern sänder Anden för att bekräfta Sonen och Anden bekräftar Sonen som förhärligar Fadern (Joh 16:12-15). I den rörelsen fångas vi upp och blir Guds barn och arvingar; vi blir fria från död och illusion därför att vi är ”där Herrens Ande är” (2 Kor 2:17).

Ordet å sin sida ger struktur åt världsalltet, håller tingen och varelserna samman i igenkännbara former och fastställer lagarna som gör att kosmos kan stiga ur kaos. Inom dessa strukturer flödar, brusar och blåser Anden i en virvel av liv, men bryter inte ned dem: ”Anden skall inte tala av sig själv utan förkunna det han hör” (Joh 16:13). Det finns ingen motsättning mellan Ordet och Anden. I Kristus har de två uppenbarats som ett.

Den österländska Kyrkan har bevarat en stark känsla för vad man skulle kunna kalla samarbetet mellan Ordet och Anden. I det oändligt invecklade och så djupt sårade människoväsendet finns det plan och tider där man måste leva i motsättning med sig själv för att en dag kunna ta emot vad som

---

³ Yannaros

är omöjligt för människor men inte för Gud (Matt 19:26). Detta gäller för Kyrkan lika mycket som för personen.

Det är Anden som redan innan någon form har skapats svävar över urtidens vatten (1 Mos 1:2). Anden når bortom formen och uppfyller den samtidigt utan att upphäva den. Skapelsens struktur kan inte förutsätta att döda ben kläs i kött och blir till människor som lever igen (Hes 37:4-10), men Anden öppnar Ordets skapelse ut mot det transcendenta, det som ligger bortom, och uppfyller därmed det djupaste löftet och den innerligaste längtan i det som finns (Rom 8:26-27).

Därmed anar vi något av verklighetens innersta mysterium, det som är Livet självt, nämligen det ständiga givandet av Sonen till Fadern av Anden, och Faderns födande av Sonen och utsändande av Anden. Anden är rörelse (den rörelse som den grekiska treenighetsteologin gav namnet *perikoresis*) och den rörelsen finns redan inom oss som en oro, en rastlöshet som söker sitt utlopp.

Kyrkan kan och bör kanalisera den frimodigt, i ett medvetet eukaristiskt perspektiv. Samtidigt som Anden är den mest fördolda och ogripbara av Treenighetens personer är han ju den som vi ”känner” mest i vår vardagstillvaro.

Det är så vi skall se och förstå någonting så banalt som reklamen – dessa glänsande bilder, stora affischer och häftigt växlande tevescener. Kanske någon far på en scooter över ett vitt snöfält och vi fylls av en känsla av äventyr – han är ung och har en vacker ung kvinna bredvid sig och de skrattar: vi känner av glädjen, kraften, kärleken, vänskapen, det fantastiska i att vara människa och vara på väg tillsammans bort mot – mot vad? En coca-colaflaska.

Allt är sant utom slutets hopplösa antiklimax som vi är så vana vid nu att vi inte ens tänker på det. Livet är ett äventyr där vi kan färdas tillsammans, men inte mot snabbt utslocknande små glädjeämnen som på intet vis är oss värdiga. Vi är större än så. Vi skall färdas mot evigheten, mot ständigt större och större upplevelser av verkligheten, mot en allt klarare vision av den gudomliga kraft som är i allt och verkar i allt och ger oss liv utan slut.

Det är ”minnet av Anden” som får oss att känna någonting när vi ser reklam, eller läser spännande böcker eller ser på film, fast de alla tre,

reklamen alltid och böcker och filmer ibland, lurar oss så totalt angående målet för våra känslor.

Vad vi verkligen längtar efter, var vårt hjärta kan finna den djupa ro som finns i rörelsen, är det bara den upplevda heligheten som kan ge oss sant besked om. Det är den som Kyrkan mer än någonting annat skall fostra, be om och ständigt söka bortom och inom alla sociala eller intellektuella aktiviteter.

Enbart heligheten kan bevara vårt språk levande och transcendent, ty man talar inte med någon större framgång om Anden, man talar i Anden; och Anden ger då en oföreställbar förvandlingskraft åt våra ord, han skänker en intuitiv känsla för sanningen. Helighet är motsatsen till trældom under lidelser och egenvilja, det är ett annat ord för frihet.

Det är just därför att Andens verk är så djupt förankrat i oss och så diskret som det är svårt att tala om den och svårt att visa var den är och vad den gör. Den uppenbarar sig aldrig själv. Inte ens det största helgon har någonsin fått en vision av den Helige Ande. Han är en person och ändå så ofattbar, så gåtfull. Men han är ständigt verksam och det är i historien (mänsklighetens och vår egen) som vi bäst ser spåren av hans närvaro och kan tolka något av hans hemliga verk inom oss själva och i den Kyrka han för genom tiden.

Det är över århundradenas lopp som Andens verk låter sig anas. Ett exempel är den häpnadsväckande revolution som kristendomen åstadkom i den antika världen. Under kristendomens inflytande blir kvinnan långsamt en person i sin egen rätt, slaven upphör att behandlas som en marknadsvara och ett ting och den första grunden läggs till vad vi ser omkring oss överallt idag: sjukhus, hotell, universitet och skolor.

En sociologisk utveckling, ett intressant fenomen i kulturhistorien? Utan tvivel, men inte enbart. Liksom Ordet tyst uppenbarar sig i skapelsens harmoni, i växlingen mellan dag och natt, i årstidernas rytm och förnuftets logiska struktur uppenbarar sig Anden i historiens befrielseörelser, i plötsliga eller långsamma förvandlingar och i det tålmodiga renandet av Guds avbild i människan. För den som tror har Anden skrivit sitt namn över hela vår europeiska historia i levande människor, i väldiga, långsamma förvandlingar, i befriande upptäckter.

Efter den svårbestämda och tragiska vändning då Kyrkan började ”bli rädd” för Andens frihet arbetade Anden också i stora svep utanför de troendes offentliga skara, i den osynliga Kyrkan som består av dem som tar emot honom och som vi kanske idag, luttrade och maktbefriade, är redo att återknyta med.⁴

Anden vill samarbeta med oss och det är genom vår intelligenta och intuitiva förståelse av gemenskapsmysteriet som den talar i förvandlande handling. Men där dörrar och fönster stängs, bildligt talat och bokstavligen, där ”Anden blir utkörd”,⁵ väller mörkret in, strukturerna töms på liv, våldet ökar och människorna upphör att förstå varandra.

I en tid då man talar som aldrig förr om tolerans och mänskliga rättigheter, om frihet och medbestämmanderätt, men samtidigt betar sig alltmer självsvåldigt och driver igenom sin vilja på enhetens och samförståndets bekostnad; när sökandet efter snäva identiteter att förskansa sig bakom tilltar och de som ivrar för öppenhet allt mer sätter ideologiska förtecken för denna; när vilsheten ökar och jorden sviktar under ton av överflödigt avfall som ingen vet vad man skall göra med och luften vi andas och vattnet vi dricker blir allt sämre medan alltmer oförblommerat giriga företagskolosser tar patent på stycke efter stycke av den jord som tillhör alla – vad kan den kristne göra annat än ropa *Veni, Spiritus Creator!* – kom, Skaparande?

Och han kommer, med kraft och insikt som kan förvandla till och med öknen till ett bördigt fält (Jes 32:15).

Johannes Sandgren

Aktuella artiklar:

Gérard Siegwalt, *Helig Ande, relationskraft*

Olivier Clément, *Jag tror på den Helige Ande*

Régine Pernoud, *Från objekt till person*

Christos Yannaros, *Anden som ger liv och förvandlar värld*

---

⁴ Clément

⁵ Siegwalt